

ΤΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟ ΑΞΙΩΜΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ

Κατά τον «Χρυσούν την γλώτταν χρυσούν και την καρδίαν», Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο, το αξίωμα του διδασκάλου, «είναι μέγα και θαυμαστόν». Ο διδάσκαλος «είναι άρχων πνευματικός» και η θέση του είναι περίβλεπτη και ιδιαίτερα ευαίσθητη, «γι' αυτό ακόμη και αν ελάχιστα παρεκτραπεί, τα μικρά του σφάλματά του φαίνονται στους άλλους μεγάλα». Ιδιαίτερα ο διδάσκαλος που διδάσκει πνευματικές αλήθειες είναι περισσότερο αγαπητός από τον φυσικό μας πατέρα. Αν ο κατά σάρκα πατέρας χαρίζει στα παιδιά του «το ζην», οι άξιοι διδάσκαλοι, μας μεταγγίζουν και προσφέρουν στους μαθητές τους «το πνευματικός και καλώς ζην», δηλαδή την ενάρετη ζωή.

Το διδασκαλικό αξίωμα δεν είναι εξουσία, ούτε κοσμική τιμή, αλλά βαρύτατη ευθύνη, καθώς είναι «διαφορετικό να σφάλει ο μαθητής και διαφορετικό να σφάλει ο δάσκαλος», ο οποίος δεν μπορεί ούτε την απειρία να επικαλεσθεί, ούτε να προφασισθεί άγνοια, ούτε να προβάλει ως δικαιολογία την ανάγκη και την βία... Γι' αυτό ανέβηκε στον διδασκαλικό θρόνο, για να σαλπίζει στους άλλους την αλήθεια και την γνώση...».

Έτσι, ο διδάσκαλος δεν πρέπει κατ' ουδενί να επιδεικνύει αλαζονεία, έπαρση και εγωισμό. Μόνη φροντίδα του διδασκάλου πρέπει να είναι η προκοπή και η πρόοδος των μαθητών του. Έργο του είναι να σώζει τον μαθητή που χάνεται. Το έργο του είναι θεραπευτικό και γι' αυτό ο διδάσκαλος επέχει θέση ιατρού και όπως ο ιατρός έτσι και ο διδάσκαλος δεν φιλονικά, ούτε βιαιοπραγεί, αλλά διορθώνει και θεραπεύει με τις νουθεσίες του κάθε μαθητή ιδιαιτέρως, ενώ ποτέ δεν εγκαταλείπει το έργο του, έως ότου δει ότι ο λόγος που έσπειρε, όντως εβλάστησε και καρποφόρησε.

Το έργο του είναι δύσκολο και επίπονο, διότι πρέπει να αγρυπνά αδιαλείπτως, να συμβουλεύει, να διδάσκει, να αντιμετωπίζει σχόλια, επικρίσεις, κατηγορίες, παρεξηγήσεις και πράξεις φθόνου από πολλούς ανθρώπους. Ο διδάσκαλος υποφέρει, πληγώνεται και δοκιμάζει «αθεράπευτο πόνο», όταν δεν εισακούεται από τους μαθητές του ή όταν αυτοί παραστρατούν και διαφθείρονται. Αντίθετα, υπομένει εύκολα τον μεγάλο κόπο της διδασκαλίας, όταν βλέπει ότι οι συμβουλές του ωφελούν τους μαθητές του. Ο διδάσκαλος πρέπει να αναλαμβάνει χωρίς δυσαρέσκεια κάθε έργο, που συντελεί στο πνευματικό καλό των μαθητών του. Το έργο του είναι αυτοθυσιαστικό, αφού σε πολλές περιστάσεις καθίσταται βαρύν ο σταυρός, τον οποίον οφείλει να φέρει στους ώμους τους αγόγγυστα. Δεν θα πρέπει να επιζητά, ούτε να δίνει σημασία στους επαίνους, αλλά να πράττει τα πάντα προς όφελος των μαθητών του. Η καλύτερη σύσταση για το έργο του είναι η αρετή και η προκοπή των μαθητών του, οι οποίοι είναι και οι μάρτυρες των κατορθωμάτων του. Εξάλλου, τον ενάρετο δάσκαλο τίποτε πλέον δεν μπορεί να τον θίξει και να τον απειλήσει από την στιγμή που οι μαθητές του προοδεύουν. Το έργο του διδασκάλου θεωρείται επιτυχημένο, όταν οι μαθητές του έχουν καλλιεργήσει τόσο το εσωτερικό τους φρόνημα, ώστε να εφαρμόζουν τις εντολές του και νουθεσίες τους, όχι μόνον όταν είναι παρών, αλλά και όταν απουσιάζει ακόμη και μετά τον θάνατό του.

Ο Ιερός Χρυσόστομος αναφερόμενος ειδικότερα στις αρετές οι οποίες θα πρέπει να κοσμούν τον διδάσκαλο, υπογραμμίζει με έμφαση ότι ο διδάσκαλος, όπως και κάθε άρχοντας, «δεν θα πρέπει να υπερέχει στις τιμές, αλλά στις πνευματικές αρετές». Γι αυτό όλη η ζωή του θα πρέπει να είναι ενάρετη και αδιάβλητη, επειδή κανείς δεν μπορεί να καθοδηγήσει άλλους, όταν ο ίδιος δεν είναι σε θέση να ρυθμίζει τον ψυχικό του κόσμο και να υποτάσσει τα πάθη του.

Η πρώτη, βασική και ύψιστη αρετή του αληθινού διδασκάλου είναι η ανυπόκριτη αγάπη και η εξ αυτής φιλοστοργία προς τους μαθητές του. Ένας δάσκαλος που έχει μέσα του αγάπη πιστεύει ότι αποτελεί ένα αδιαίρετο σώμα με τους μαθητές του και χαίρεται με την χαρά τους και λυπάται με την λύπη τους. Φροντίζει με στοργή για τα προβλήματά τους και τους προστατεύει από κάθε αδικία και κίνδυνο. Ακόμη και στον προσωπικό τους πόνο δεν τους λησμονεί και δεν παύει να τους ενθαρρύνει. Ο καλός δάσκαλος είναι άνθρωπος αυταπαρνήσεως και θυσίας. Παραβλέπει τα δικά του συμφέροντα και φροντίζει για τα προβλήματα των μαθητών του.

Ο άξιος διδάσκαλος, κατά τον Ιερό Χρυσόστομο, ως άριστος παιδαγωγός, θα πρέπει να είναι απαλλαγμένος από την έπαρση, την αλαζονεία και από το προστακτικό και εξουσιαστικό ύφος. Θα πρέπει να είναι ανεπίδευτα και γνήσια ταπεινός, και να αποφεύγει κάθε περιαιτολογία, συναισθανόμενος και αναγνωρίζοντας τις δικές του ατέλειες και αδυναμίες. Τότε η ταπείνωσή του είναι καρπός της αυτογνωσίας του. Κάτω δε από την μέγιστη αρετή της αγάπης θα πρέπει να υπάρχουν και άλλα ενάρετα προσόντα. Ο άξιος διδάσκαλος θα πρέπει να είναι ήπιος, πράος και επιεικής, να μην ερεθίζεται όταν τον κατηγορούν ή τον αδικούν.

Ο διδάσκαλος ως άριστος παιδαγωγός είναι ολιγόλογος, αλλά τα λόγια του έχουν βαρύτητα. Είναι αξιόπιστος, έμπειρος, συνετός, τολμηρός και θαρραλέος. Υπομένει και επιμένει να συμβουλεύει, να προτρέπει αδιαλείπτως για το αγαθό, να διδάσκει, να παρακινεί για πνευματικά ζητήματα έως ότου καρποφορήσει η διδασκαλία του. Δεν απογοητεύεται και δε βοηθά τους μαθητές τους «μόνον με τον λόγο του, αλλά και με τις προσευχές του».

Ο Ιερός Χρυσόστομος δίδει ιδιαίτερη σημασία στο παράδειγμα του διδασκάλου προς τους μαθητές του. Ο ιερός πατήρ χαρακτηρίζει τον διδάσκαλο ως «αρχέτυπο» και υποδειγματικό πρότυπο για τους μαθητές του, όταν «ο βίος του λάμπει και ο λόγος του είναι σύμφωνος με αυτόν». Η αυτοαγωγή και το προσωπικό παράδειγμα του διδασκάλου ως έκφραση του ενάρετου βίου του ακτινοβολεί στα μάτια και στις ψυχές των μαθητών του. Ο Ιερός Χρυσόστομος γράφει χαρακτηριστικά: «το αναμμένο και φωτεινό λυχνάρι μπορεί να ανάψει άπειρα λυχνάρια». Έτσι και ο άξιος διδάσκαλος ως φωτεινή λύχνος φωτίζει και αναδεικνύει «άπειρους μαθητές και μελλοντικούς δασκάλους που τον έχουν ως υγιές πρότυπο».

Ο έμπειρος δάσκαλος διδάσκει και με την ομιλία του και με την σιωπή του και με το βάδισμά του και με το βλέμμα του και με την εμφάνισή του. Ο ενάρετος παιδαγωγός «κι αν ακόμη κλείσει το στόμα του, θα ηχήσει δυνατότερα από την σάλπιγγα και στους παρόντες και σε εκείνους που βρίσκονται μακράν», όπως ακριβώς και ο ουρανός χωρίς να έχει στόμα, με την ωραιότητά του διηγείται την δόξα του Θεού».

Ως οικουμενικός διδάσκαλος ο Ιερός Χρυσόστομος προτρέπει τους κάθε βαθμίδος εκπαιδευτικούς λέγοντάς τους: «Το πρότυπο του βίου να είστε εσείς. Να προβάλλετε ως

εικόνα, ως νόμος ζωντανός, ως κανόνας και μέτρο υποδειγματικής ζωής». Κατά τον Ιερό Πατέρα, το αιώνιο πρότυπο και υπόδειγμα μας το παρέδωσε ο Μέγας Παιδαγωγός και Διδάσκαλος όλων των αιώνων, ο Ιησούς Χριστός, ο οποίος και εκάλεσε τους δασκάλους όλων των εποχών να ακολουθήσουν τα ίχνη του.

Στο σημείο αυτό εντύπωση προκαλεί ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει ο Ιερός Χρυσόστομος τους κακούς και ανάξιους δασκάλους. Γράφει χαρακτηριστικά τα παρακάτω συγκλονιστικά: «Ανάμεσα στις λέξεις «κακός» και «διδάσκαλος» υπάρχει μια αντίφαση, επειδή ακριβώς θα έπρεπε εξ αρχής να αποκλείεται από τις τάξεις των εκπαιδευτικών, που έχουν το προνόμιο να διακονούν στους ναούς της παιδείας, κάθε άτομο που υπηρετεί την κακία. Ένας τέτοιος δάσκαλος δεν είναι μόνο ακατάλληλος για το παιδευτικό έργο, αλλά και επικίνδυνος γιατί στα τόσα χρόνια της υπηρεσίας του μπορεί να διαφθείρει τις τρυφερές ψυχές χιλιάδων μαθητών. Η ευθύνη τέτοιων δασκάλων είναι βαρυτάτη γιατί με την πονηρή διαγωγή τους διαφθείρουν και αλώνουν την ψυχή, τον χαρακτήρα και την εν γένει προσωπικότητα των μαθητών τους.

Ο Ιερός Πατήρ δεν διστάζει να υπογραμμίσει τις ολέθριες συνέπειες της υπάρξεως τέτοιων διαφθορέων δασκάλων αναφέροντας ότι: «Διά τούτο ημίν αι πόλεις εισί διεφθαρμέναι, ότι πονηροί της νεότητος εισί διδάσκαλοι». Πώς λοιπόν θα μπορέσεις να σωφρονίσεις το νέο, ο οποίος συνήθως είναι άσεμνος λόγω της ηλικίας και των παθών του, όταν συ ο ίδιος με τα άσπρα μαλλιά παρασύρεσαι από άσεμνα και αήθη θεάματα

Όταν η κεφαλή δεν είναι υγιής, πώς είναι δυνατόν να παραμένει εύρωστο το υπόλοιπο σώμα;». Σε άλλο σημείο ο Ιερός Χρυσόστομος στιγματίζει την ασυνέπεια μερικών δασκάλων και την αντίφαση που παρατηρεί ότι υφίσταται ανάμεσα στα λόγια και στα έργα τους. Όταν, όπως γράφει, έχουμε αναλάβει να παιδαγωγήσουμε τους άλλους, πρέπει να κοκκινίζουμε και να ντρεπόμαστε, εάν παραλείπουμε αυτά, που συνιστούμε στους άλλους να κάνουν. Επιμένει μάλιστα ότι ο δάσκαλος που «είναι αίτιος κακού» θα πρέπει να τιμωρείται αυστηρά και παραδειγματικά. Θεωρεί δε ότι είναι σημείο ηθικής κρίσεως και εκφυλισμού το να είναι οι μαθητές καλύτεροι από τους δασκάλους τους. Το θεωρεί εσχάτη κατάντημα.

Ως πιο συνηθισμένα ελαττώματα και πάθη του κακού διδασκάλου αναφέρονται από τον Ιερό Χρυσόστομο τα εξής: η θρασύτητα, η εριστικότητα, οι ύβρεις η δολιότητα, η υποκρισία, η ειρωνεία, η κολακεία, η σκευωρία, η απάτη. Ειδικά για το ελάττωμα της δημαγωγίας ο ιερός πατήρ αναφέρει ότι: «οι διδάσκαλοι που δεν διδάσκουν στους μαθητές αυτά που τους συμφέρουν, είναι άξιοι βασανισμού και τιμωρίας... διότι ο φονιάς σκοτώνει μόνον το σώμα, ο δημαγωγός όμως που ομιλεί ως λαοπλάνος για να γίνει ευχάριστος, καταστρέφει την ψυχή τους».

Συνεχίζοντας ο Ιερός Χρυσόστομος την καταγραφή των ελαττωμάτων του κακού διδασκάλου αναφέρει και τα εξής: το ψεύδος, την ασυνέπεια, την εξουσιαστικότητα και την κατάχρηση του αξιώματός του, την αμέλεια και την αδιαφορία για τους μαθητές του, την σκανδαλώδη ζωή και την ασάφεια στη διδασκαλία του.

Στο τελευταίο μέρος αξίζει να αναφερθούμε στο πώς αντιλαμβάνεται ο Ιερός Χρυσόστομος την ιδιαίτερη παιδαγωγική σχέση ανάμεσα στο δάσκαλο και τον μαθητή. Βάση

και θεμέλιο λοιπόν της παιδαγωγικής σχέσεως διδασκάλου και μαθητού είναι κατά τον ιερό Πατέρα η Αγάπη.

Η ανυπόκριτη αγάπη ωθεί τον άξιο διδάσκαλο να διαλέγεται με τους μαθητές του ως ομότιμος φίλος και αδελφός. Να είναι αυστηρός προς τον εαυτό του, αλλά επιεικής και μακρόθυμος προς τους μαθητές του. Να ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα των μαθητών του και να επιδεικνύει την στοργή του φροντίζοντας για τα προβλήματά τους. Να αγωνιά και να μεριμνά για την πρόοδό τους και να διαθέτει όχι μόνον επιστημονική αυθεντία αλλά κυρίως αληθή καλωσύνη, την οποία οφείλει να επιδεικνύει ως θερμός και ανοιχτόκαρδος πατέρας σε κάθε επαφή μαζί τους. Να παιδαγωγεί με ανεξικακία και πραότητα τους αντιρρησίες, με όλη την μαθητική κοινότητα.

Ως πνευματικός παιδαγωγός ο Ιερός Χρυσόστομος με έμφαση υπογραμμίζει ότι ο διδάσκαλος οφείλει να είναι συγκαταβατικός στις αδυναμίες των μαθητών του, τους οποίους δεν θα πρέπει να κολακεύει, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις και να τους δυσανεχτεί για το συμφέρον τους. Απέναντι στους μαθητές του θα πρέπει να είναι απλός, ειλικρινής, άδολος, απονήρευτος και πάντοτε να αποστρέφεται την ειρωνεία και την υποκρισία. Οφείλει να επιδεικνύει δημοκρατικό πνεύμα και να σέβεται την γνώμη των μαθητών του. Δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο όλους τους μαθητές, αλλά να είναι άλλοτε συγκαταβατικός και άλλοτε με διάκριση αυστηρός ανάλογα με την περίπτωση. Ο άξιος διδάσκαλος παιδαγωγεί και διορθώνει τα κακώς κείμενα, αλλά δεν διαπομπεύει, δεν διασύρει και δεν εξαναγκάζει εκβιαστικά τον μαθητή. Να μη παραγνωρίζεται και να μην εξοικειώνεται υπερβολικά μαζί τους, αλλά και να μην απογοητεύεται εύκολα όταν οι μαθητές του ανυπακούουν και αδιαφορούν στις νουθεσίες του.

Η ανωτέρω λεπτομερώς περιγραφόμενη από τον Άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο ανιδιοτελής συμπεριφορά του άξιου διδασκάλου έχει ως αποτέλεσμα να προσελκύει τους μαθητές του και να αποκτά την ευμένεια, την εκτίμηση και το σεβασμό τους. Η διδασκαλία του πολλαπλώς καρποφορεί και υπάρχει ψυχική επαφή ανάμεσα στο διδάσκαλο και τους μαθητές.

Ένας τέτοιος διδάσκαλος αισθάνεται ικανοποίηση, όταν οι μαθητές του ακολουθούν τις οδηγίες του και παρουσιάζουν πνευματική καρποφορία. Χαίρεται και ευφραίνεται για την πρόοδό τους, ενώ η προθυμία και το φιλότιμό τους αυξάνουν τον ζήλο του και ανανεώνουν τον παιδαγωγικό ενθουσιασμό του.

Τελικώς, κατά την ώρα της κρίσεως, ο άξιος διδάσκαλος, ο οποίος αφού ανάλωσε την ζωή του στη διακονία των μαθητών του, επαξίως μέλλει να ακούει της φωνής του Κυρίου: **«Ευ διδάσκαλε αγαθέ, είσελθε εις την χαράν του Κυρίου σου...».**